

بدن کامل

فی ترکیب

شرح سائتہ عامل

تألیف: مولانا عنایت الرحمن

استاد حوزه علمیه یوسفیہ بنوریہ شرف آباد کراچی

ترجمہ: ابو عبدالفتاح عبداللہ ریگی

سرشناسنامه : مولا عنایت الرحمان

عنوان : بدر کامل

مشخصات ظاهری :

شابک : ۱-۱۲-۶۴۶۲-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : اهل سنت

رده بندی کنگره : ۸ف۵/۱۳۲۱۸۵

رده بندی دیویی : ۲۷/۲۸۵

شماره کتابخانه : ۲۵۴۵۸۹۵

نام کتاب : بدر کامل

تالیف : مولانا عنایت الرحمان

نشر : نگین کویر

تیراژ : ۱۰۰۰

قطع : وزیری

تاریخ انتشار : اول ۱۳۹۰

چاپ : نیکو

بهرست مندرجات

۲۱	وَعَنِ الْبَيْتِ وَالْمَعَارِزِ
۵۰	زَيْنِ لَطَوِيَّةٍ
۵۱	وَالْأَسْبَلَاءِ
۵۲	وَالْكَانِ لِلْقَبْرِ
۵۳	وَقَدْ تَكُونُ زَائِلَةً
۵۴	وَعَدًا وَمُنْشَأً
۵۵	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ خَيْبِ الْمَدِينِ
۵۸	وَرُبُّ الْفَضْلِ
۶۰	وَقَدْ تَدْخُلُ عَلَى الْفَجْرِ الْمُهْمِ
۶۱	وَالْوَلَدِ لِلْقَسَمِ
۶۳	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ رُبِّ
۶۴	وَاللَّهِ لِلْقَسَمِ
۶۶	إِعْلَامُ اللَّهِ لِلْقَسَمِ
۶۸	وَرُبُّ كَانَتْ ضَيْقَةً كَانَتْ مَعْلُومَةً بِهَا وَ
۷۱	وَرُبُّ كَانَتْ عَرَاةً خَلَّةً بَيْتَةً
۷۳	وَرُبُّ كَانَتْ ضَيْقَةً كَانَتْ مَعْلُومَةً بِهَا وَ
۷۴	وَرُبُّ كَانَتْ بَيْتَةً عَرَاةً
۷۶	وَقَدْ تَكُونُ جَوَابَ الْقَسَمِ مَعْلُومَةً
۷۸	لَوْ كَانَ الْقَسَمُ وَالْعَمَلُ
۷۹	وَحَالًا وَعَلَا وَغَنًا
۸۱	وَقَالِ بَعْضُهُمْ
۸۲	وَرُبُّ وَتَقْتِ غَلًا وَغَنًا جَدًّا
۸۶	«النوع الثاني»
۸۶	الْعُرُوفُ الشَّيْخِيَّةُ بِالْفَضْلِ
۸۷	زَيْنِ بَيْتِ حُرُوفِ
۹۰	وَكَلًّا وَهِنِ الْفَضْلِ
۹۱	وَلَكِنْ زَيْنِ الْإِسْتِزَاكِ

۱	يشكلم مترجم
۲	تقرط منى معمره الشرف عثمان
۳	مقدمه مزلف
۴	بسم الله الرحمن الرحيم
۵	أحمد لله على نعمائه
۸	والطوبى
۹	بِعَظَمِ الْإِسْرَائِيلِ
۱۲	الْفَيْحُ وَشَرْيَاحُ
۱۷	«النوع الأول»
۱۷	عَرَاةً أَلَاءَ الْإِسْرَائِيلِ
۲۱	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ
۲۸	وَاللَّامِ الْإِسْرَائِيلِ
۳۱	وَمِنْ وَهِنِ الْإِسْرَائِيلِ الْفَائِدِ
۳۲	وَالْإِسْرَائِيلِ الْفَائِدِ
۳۶	وَالْإِسْرَائِيلِ
۳۷	وَقَدْ تَكُونُ مَعْلُومَةً
۴۱	وَعَنِ الْإِسْرَائِيلِ الْفَائِدِ
۴۲	وَالْإِسْرَائِيلِ
۴۳	وَعَارِجًا
۴۴	وَقَدْ تَكُونُ مَعْلُومَةً
۴۴	وَعَنِ الْإِسْرَائِيلِ
۴۶	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ الْفَائِدِ
۴۷	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ
۴۸	وَقَدْ تَكُونُ بَعْضُ

١٢١.....	وَلَا تُشْفَى	١٢٣.....	وَتَيْتَ وَمِنَ النَّفْسِ
١٢٢.....	وَلَا مِنْ تَخَلُّفٍ عَلَى الْجُلُوسَيْنِ	١٢٤.....	وَلَعَلَّ مِنْ لَتْرُفٍ
١٢٥.....	وَلَا كَانِ الْغَرَاءُ وَحْدَهُ	١٢٥.....	وَالْفَرْقُ بَيْنَ النَّفْسِ وَالْفَرْقِ
١٢٦.....	وَالرَّعِيعُ السَّابِعُ	١٢٦.....	وَالرُّفْعُ مَعْنَى رَفْعِ الْمَكَانِ
١٢٧.....	أَسْمَاءُ تَحْرِمُ الْقَتْلَ الْمَضَارِعَ	١٢٧.....	وَتَخَلُّفُ مَا تَخَلَّفَ
١٢٨.....	وَتَخَلُّفٌ عَلَى الْيَتَامَى	١٢٨.....	وَالْفَرْقُ السَّابِعُ
١٢٩.....	فَإِنْ كَانَ الْفُلَانُ	١٢٩.....	فَمَا وَلَا الْمَشْهُدُ يَلْتَمِزُ
١٣٠.....	وَمِنْ نِسْفَةِ أَسْمَاءَ	١٣٠.....	وَتَخَلُّفٌ مَا عَلَى الْخُوفَةِ وَالْخُوفَةِ
١٣١.....	فَعَنْ وَهُوَ لَا يَسْتَمْلُ	١٣١.....	وَالرَّعِيعُ الرَّابِعُ
١٣٢.....	وَمَا وَهُوَ لَا يَسْتَمْلُ	١٣٢.....	حُرُوفُ تَصِيبُ الْأَسْمَ تَقَطُّ
١٣٣.....	وَأَيُّ وَهُوَ لَا يَسْتَمْلُ	١٣٣.....	أَوَّلًا وَمِنْ بَعْضِ مَعْنَى
١٣٤.....	وَمِنْ وَهُوَ لِلْأَمَانِ	١٣٤.....	وَالْأَوَّلُ مِنَ الْأَسْمَاءِ
١٣٥.....	وَأَيْشَاءُ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٣٥.....	وَمَا وَ مِنْ لَتَاءِ الْقُرْبِ وَالْبَعِيدِ
١٣٦.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٣٦.....	وَهَذِهِ الْحُرُوفُ الْخَمْسَةُ
١٣٧.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٣٧.....	وَتَرْفَعُ الْأَسْمَ
١٣٨.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٣٨.....	وَالرَّعِيعُ الْخَامِسُ
١٣٩.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٣٩.....	حُرُوفُ تَصِيبُ الْقَتْلَ الْمَضَارِعَ
١٤٠.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٠.....	فَإِنْ كَانَ الْمَضَارِعُ
١٤١.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤١.....	وَأَيُّ الْيَتَامَى
١٤٢.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٢.....	وَأَعْلَاهُ الْأَيُّ
١٤٣.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٣.....	وَكُنْ لِلنَّسَبَةِ
١٤٤.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٤.....	وَلَا يَنْ لُغَوِيٍّ وَالْغَوِيَّ
١٤٥.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٥.....	وَالرَّعِيعُ السَّادِسُ
١٤٦.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٦.....	حُرُوفُ تَحْرِمُ الْقَتْلَ الْمَضَارِعَ
١٤٧.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٧.....	فَلَمْ يُجْعَلِ الْمَضَارِعَ
١٤٨.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٨.....	وَلَقَدْ طُلِيَ
١٤٩.....	وَأَيُّ وَهُوَ لِلْمَكَانِ	١٤٩.....	وَلَا يَنْ الْأَمْرَ

بسم الله الرحمن الرحيم

بیشگفتار مترجم

الحمد لله كفى والصلاة والسلام على من لا نبي بعده.

بنام خدای یگانه‌ای که انسان را از خون بسته آفرید بنام خدایی که به انسان آنچه را نمی‌دانست تعلیم داد.

اما بعد: لغت عربی از آن نظری که لغت اسلام است برای ما مردم مسلمان اعتبار ویژه‌ای دارد قرآن احادیث و اکثر کتب معتبر ما به این لغت نوشته شده‌اند و بزرگان نیز برای فراگیری این علم ناکیه فرموده‌اند چنانچه حضرت عمر رضی الله عنه می‌فرمایند: تعلموا العربية فانها من دينكم.

در باب نحو عربی از آغاز تا کنون کتابهای بسیاری نوشته شده است که هر کدام با دیگری از حیث روش، قاعده و بیان مطالب و مفاهیم متفاوت است یکی از آن کتابهای مفید که اسلاف ما تالیف کرده‌اند کتاب شرح مائة عامل است.

کتاب شرح مائة عامل تالیف شیخ عبدالقاهر بن عبدالرحمن جرجانی است که مورد استفاده طلاب در مدارس اهل سنت قرار گرفته است و در میان طلاب و اساتید جایگاه خاصی دارد و در کنار دیگر کتب نحو مورد استفاده است.

این جانب پس از مطالعه و تدریس چندین باره در حوزه در افتم که ترجمه‌ای از آن وجود ندارد که طلاب علوم دینی از آن استفاده ببرند و بتوانند به سهولت از آن استفاده کنند لذا اقدام به ترجمه فارسی (بدرکامل) آن نمودم.

در این کتاب ابتدا عبارت و ترجمه و پیرامون هر عبارتی سؤال و جواب نوشته و بیان کرده‌ام قابل ذکر است که (بدرکامل) کتاب مورد نظر تالیف مولانا عنایت الرحمن استاد جامعه یوسفیه بنوریه شرف آباد کراچی می‌باشد.

البته علی رغم همه تلاشها و صرف وقت و دقت، وجود نقص و اشتباه احتمالی امری طبیعی است.

امیدوارم که اساتید محترم و دوستان و عزیزان چنانچه با موردی مواجه شدند تذکر

دهند تا اصلاح گردد. بنده بارها این شعر را زمزمه می‌کردم:

پیش از این گفته‌اند اهل سلف عذر من صنف قد استهدف

لیکن بر قدر خویش کوشیدن به ز بیکاری و خموشیدن

در بیان از برادران عزیز و ارجمند جناب مولانا نظر الله قلندرزی و مولانا احمد منجر که با مطالعه کامل کتاب و در بعضی موارد نظرات مفیدی را ارائه دادند و همچنین از همه دوستان و اساتید گرامی که با نظرات اصلاحی و پیشنهادات سازنده و مخلصانه خود ما را یاری نموده‌اند که ال‌سپاسگزاری را داشته باشیم و از خداوند متعال توفیق بیشتر آنان را در راه خدمت به مقام والای علم و قرآن را آرزو می‌نماییم.

همینطور از آقای حافظ محمد حسین شه بخش و برادرشان شیخ رضا شه بخش که در حروفچینی و صفحه آرایی مساعدت موثر فرمودند نهایت تشکر را داریم.

ابو عبدالفتاح ریگی

روز یکشنبه

۱۳۸۰/۲/۱۶

**تقریظ مفتی محمود اشرف عثمانی (مد ظله العالی) استاذ الحدیث و رئیس دار
الافتاء جامعہ دارالعلوم کراچی**

بسم الله الرحمن الرحيم

برادر عزیز جناب مولانا عنایت الرحمن (زیدت مکارمہم) شخصی با صلاحیت و
عالمی لایق و زحمتکش هستند علاوه از اینکه استاد جامعہ یوسفیہ بنوریہ شرف آباد
کراچی هستند همچنین امام جمعہ مسجد جامع (رحمانی) نیز می باشند.

ماشاء الله طلاب و مقتدیان از ایشان کسب فیض می کنند واللهم زد فزده.

ایشان شرح اردو (شرح مائۃ عامل) را با روشی نوین به رشته تحریر در آورده و آن
روش ترکیب و ترجمہ عباراتی کہ در این کتاب موجوداند در شروحات دیگر نیز وجود
دارند مگر ایشان علاوه از این کار متناسب با ہر عبارتی پرسش و پاسخ تحریر نموده اند
کہ با کمک آن قواعد و قوانین عربی کاملاً مشخص می گردند و بہ ہمراہ دلیل برای ہر
قاعدہ، حرفہای اساسی مورد نظر طلاب را با سؤال و جواب آسان نمودہ تحریر
فرمودہ اند.

بندہ بعضی از بخشہای این کتاب را مطالعہ کردم و خودم نیز مستفید گشتم امیدوارم
کہ طلاب و اساتید از این کتاب نہایت استفادہ را ببرند.

لذا از درگاہ خداوند این امید می رود کہ زحمات مولانا را قبول فرماید و بہ ایشان
درجات رفیع و اجر عظیم عنایت فرماید.

(محمود اشرف غفر الله له)

خادم طلاب و دار الافتاء دارالعلوم کراچی

۱۴۲۱/۶/۳

مقدمه مؤلف

الحمد لله و کفی والصلاة والسلام علی سید الانبیاء محمد مصطفی
اما بعد: بعد از اتمام دروس حوزه هفت سال است که خداوند به بنده سعادت خدمت
را در جامعہ یوسفیه بنوریه کراچی عنایت فرمود.

در هنگام تدریس، شرح مائة عامل را پنج سال تدریس نمودم و این کتاب با شهرتی
که دارد نیاز به تعریف ندارد به همین خاطر از هنگام تالیف تاکنون در نصاب درسی قرار
گرفته است علمای هر عصر با لهجه خودشان شروح مختصر و یا مطولی بر این کتاب
نوشته‌اند و در زبان اردو نیز شروحات زیادی وجود دارد.

اما با گذشت زمانه سویی و رغبت طلاب دینی نسبت به مطالعه کاهش چشمگیری
یافته و در طبایع آنها سهولت و آسانی حکمفرما شده است زیرا که فقط جاهایی را که
احتمال دارد در امتحان بیاید می‌خوانند لذا حق کتاب را کما حقہ رعایت نمی‌کنند.

لذا تمام این موارد مرا واداشت که شرح جدیدی به لغت اردو و برای این کتاب (بدر
کامل) به رشته تحریر در آورم تا قواعد و قوانین نحو و ترکیب عبارت برای عزیزان
نفهیم گردد.

بنده حقیر قدرت حرکت قلم را نداشتم اما با تشویق دوستان و عزیزان قلم برداشتم و
به همراه تراکیب جملات در رابطه با علت و چگونگی اعراب کلمات، پرسش و پاسخی
را به رشته تحریر در آوردم چونکه طرح سؤال و جواب «أوقع فی الذهن» است.
باز هم از صمیم قلب از کلیه دوستان نقدیر و تشکر می‌نمایم که در می‌نمودن این
کتاب ارزشمند بنده را مساعدت فرمودند.

خصوصاً تقریظ استاد محترم مولانا محمود اشرف عثمانی که با وجود کمی وقت
آن را به رشته تحریر در آوردند کمک عظیمی در حوصله افزایی بنده بود خداوند به
ایشان بهترین جزاها را عنایت فرماید.

همچنین از محسن خویش مولانا حسن الرحمن (مد ظله العالی) مسؤول جامعه
یوسفیه بنوریه تشکر می‌نمایم که در تصحیح این کتاب بنده را مساعدت و از مشوره‌های

گرانبهایشان مرا مستفید گردانیدند.

و به تحقیق انسان جایز الخطاء است لذا از اهل فضل می خواهم از تنقید صرف نظر نموده بلکه موارد را به نیت تصحیح یادآوری نمایند.

از خوانندگان گرامی تقاضا می شود که بنده و والدینم را از دعای خصوصی فراموش نفرمایند.

محتاج دعا عنایت الرحمن

(استاد جامعه یوسفیه بنوربه

و امام جمعه مسجد جامع رحمانی کراچی)

عبارت:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

ترجمه:

به نام خداوند بخشنده و مهربان

ترکیب:

(با) حرف جار (اسم) مضاف لفظ (الله) مضاف الیه موصوف (الرحمن) صفت اول (الرحیم) صفت ثانی، موصوف با هر دو صفت مضاف الیه برای مضاف، مضاف با مضاف الیه مجرور برای جار، جار با مجرور ظرف لغو متعلق اشعر، فعل با فاعل و متعلق خود جمله فعلیه گردید.

سؤالات:

س - علت جر لفظ جلاله (الله) چیست؟

ج - چون مضاف الیه می باشد و مضاف الیه همیشه مجرور است.

س - علت جر الفاظ (الرحمن) و (الرحیم) چیست؟

ج - این هر دو صفت قرار می گیرند برای لفظ (الله) و اعراب صفت همانند اعراب موصوف می باشد و در اینجا چونکه موصوف مجرور است صفت نیز مجرور خواهد بود.

عبارت:

(الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَىٰ نِعَمَائِهِ الشَّامِلَةِ وَالْآتِيَةِ الْكَامِلَةِ)

ترجمه:

جمله سپاس خدای را بر نعمتهایی که شامل بر ماست و بر نعمتهای کاملش.

ترکیب:

(الحمد) مبتدا (لام) حرف جر لفظ (الله) مجرور برای جار، جار با مجرور ظرف مستقر متعلق (ثابت) (علی) جار (نعماء) مضاف، ضمیر (ه) مضاف الیه برای مضاف، مضاف با مضاف الیه موصوف، (الشاملة) صفت برای موصوف، موصوف با صفت